

2. GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGI JOGOK

E fejezet legfontosabb üzenete: a mindenkori Államnak az a kötelessége, amely a gyermeki jogok érvényesítésével kapcsolatosan fennáll, s az Alkotmányból valamint nemzetközi egyezményekből és szakmai törvényekből következik. A gyermeki jogok fogalmkörére építve a fejezetből megtanulható és megkülönböztethető az ifjúsági jogokkal (értsd ifjúsági szakmai kifejezéssel: a serdülőkkel és a fiatal felnőttek jogaival) kapcsolatosan fennálló állami kötelezettségek tartalma. Ezek már nem a jogérvényesítés aktivitását és hivatalbóliságát igénylik, hanem a jogérvényesülés elősegítésének szakmai programjait, az ösztönzöttségeket, érdekeltségeket, az állami szervek és források koordinációját. Nem speciális közigazgatás tehát (mint a gyermekügyek jó része), hanem közpolitika (ifjúságpolitika) az állami szervek és települési önkormányzatok részéről.

Gyermeki jogok és az ifjúsági jogok fogalma

A gyermeki jogok tartalmáról

Amikor a gyermeki jogokról beszélünk, akkor az emberi jogokról, az állampolgárokat megillető jogokról és a gyermeki jogokról együtt szólunk. (Ha a gyermek diák is egyben, akkor ez a kör természetesen tovább bővül a tanulói jogokkal.) A gyermek személyében tehát együtt és szétválaszthatatlanul vannak jelen emberi, állampolgári és gyermeki minőségéből eredő jogok és kötelezettségek, ő tehát e jogi viszonyok alanya és tárgya egy időben. Ezek a jogok minden gyermeket egyforma mértékben, szubjektív feltétel és korlátozás nélkül, a törvény erejénél fogva megilletnek. Sem a pedagógusnak, sem másik diáknak, sem az igazgatónak, sem a szülőnek, sem bárki más felnőttnek nincsen olyan hatalma, amely a jogszabályokból eredő jogokat korlátozhatná vagy megvonhatná.

el nem vonható jogok

A gyermeki jogok forrásai

A gyermeki jogok fentiekben leírt szerkezetéből következik, hogy forrása mindaz a jogi szabályrendszer (jogi források), amely tartalmazza:

jogi források

1. az emberi és állampolgári jogokat (például nemzetközi egyezmények az ember polgári, politikai, gazdasági, kulturális és szociális jogairól, Alkotmány, Polgári Törvénykönyv, Büntető Törvénykönyv),
2. a gyermeki jogokat (például a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény, családjogi törvény, gyermekek védelméről szóló törvény),
3. az óvodai, tanulói jogviszonyban álló gyermeket ebben a minőségében megillető jogokat (például a közoktatási törvény és végrehajtási rendeletei, szakképzési törvény, iskolai házirend, nevelési-oktatási intézmény szervezeti és működési szabályzata alapján)

Ezek mind-mind együtt adják a gyermeki jogok forrásait, együtt szabályozzák a diákok jogait és érvényesítésük eszköztárát Magyarországon. (Nem elég tehát a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló miniszteri rendeletet jól ismerni a diákjogi kérdések megítéléséhez, hiszen a jogszabályok egymást kiegészítő alanyi, tárgyi körrel és az általánostól a részletes felé irányuló tartalmi szabályrendszerrel töltik be normatív szerepüket.) Bonyolítja a képet, hogy több jogszabály – jogi ismeretterjesztő feladatokat is magára vállalva – megismétel magasabb szintű jogszabályban, vagy azonos szintű jogszabályban már korábban rögzített jogokat, jogosultságokat, kötelezettségeket, s ezzel óhatatlanul azt a képzetet kelti, mintha több jogszabály vonatkozna ugyanarra a jogi viszonyra. Pedig kétségtelenül csak részletek, végrehajtások, specialitások szabályozásáról van szó ezekben az esetekben, s nem arról, hogy más tartalmazza a cenzúráról az Alkotmány, a sajtótörvény, a közoktatási törvény és a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló miniszteri rendelet! A véleménynyilvánításhoz való jog és a sajtószabadság joga egy és ugyanaz mindhárom törvényben az ismétlések és hivatkozások ellenére is, de a gyakorlati megvalósítás részletszabályairól a közoktatási törvény, a miniszteri rendelet és a házirend szól. Az öt jogi norma együttes ismerete ad eligazítást a sajtószabadság iskolai érvényesülésének jogi szabályairól.

a jogi ismeretterjesztés funkciója

A gyermek jogi helyzetének különlegessége

A gyermekek jogképessége teljes körű, ugyanúgy és ugyanannyi joguk és kötelezettségük lehet, mint minden más állampolgárnak.

A jog tételesen meghatározza, hogy melyek azok a jogok és kötelezettségek, amelyek a gyerekeket természetes módon, életkoruk miatt nem illethetik: házasságkötés, örökbefogadás, választójog, munkaviszony, haza védelme, büntethetőség. De ezek csak kivételek, minden más emberi-állampolgári jog ugyanolyan mértékben és ugyanolyan módon illeti meg a gyerekeket is, mint másokat. Ez a gyerekek mint állampolgárok jogegyenlőségét jelenti. Gyakran „behelyettesítik” ezt sajnos azzal, hogy a gyerek jogainak érvényesítésére önállóan nem képes, vagy csak korlátozottan képes: törvényes képviselőre van szüksége a jogok gyakorlásában. Pedig a két dolog nem ugyanaz: a gyerek jogainak teljeskörűsége egyrésztől és cselekvőképességének korlátozottsága másrésztől hasonló az ismeretlen helyen tartózkodó állampolgár-, az elmebeteg ember-, a mozgásszabadságában korlátozott jogalany státuszával. Jogai megvannak, de ezeket csak képviselője útján tudja gyakorolni.

Minden „gyerekügyben” az első kérdés azt megvizsgálni: sérült-e a gyerekek jogegyenlőségének elve? A „megtalált” jogok képvisellete vagy érvényesítése általában már csak másodlagos kérdés.

Jogképesség – cselekvőképesség

A jogegyenlőséget minden magyar állampolgárnak az Alkotmány biztosítja. Ennek egyik vetülete, hogy minden ember – életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül – jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek. Ez a fogalom a jogképesség. A gyermek tehát nem fél-, vagy kétharmad-jogalany, hanem ugyanúgy teljes jogképességgel rendelkezik, mint mindenki más. A jog tartalmát a jogszabály rögzíti, itt lehet a jogalkotás tárgyának- vagy a személyi hatályának meghatározásával a szabályozás életkor szerinti differenciálását elvégezni. A gyermeket tehát jogképességének abszolút jellege okán tel-

a gyermekek
jogai

jogegyenlőség
a felnőttekkel

jogképesség

jogok és köte-
lezettségek

a személyi
hatály alóli
kivétel

az életkor
szerepe és a
teljeskörűség

korlátozottság
és cselekvő-
képesség

jes körben megilletik mindazon jogok és terhelik mindazon kötelezettségek, amelyekkel kapcsolatosan a jogszabály az életkorra tekintettel kivételt nem tesz. Kétirányú kivétel lehetséges:

- a) A jogalkotó kiveszi a jogszabály személyi hatálya alól a meghatározott életkor alatti jogalanyokat. Például választójog, házasság, munkavállalás, örökbefogadás.
- b) A jogalkotó éppen életkori sajátosságok miatt speciális szabályozásban biztosítja a gyerekek jogainak érvényesítését. Például gyermekvédelem, büntetőjog, családjog, közoktatási jog.

Összefoglalóan az mondható, hogy az életkornak csak a jogszabály által meghatározott esetekben van szerepe a jogok és kötelezettségek tartalmát illetően. Csak akkor illeti meg kevesebb (más) jog a gyereket, vagy terheli kevesebb (más) kötelezettség őt, ha a jogszabály kifejezetten így rendelkezik. Ahol a jogszabály a gyerekek kivételéről hallgat – ott a jog teljes körű, mindenkire vonatkozik.

Ez nagyon fontos megállapítás, mert nem a szülő, az iskola, a tanár vagy más felnőtt szubjektív megítélésétől teszi függővé a gyereket megillető jogok tartalmát, hanem a tőlük független jogi szabályozástól! A gyermek „korlátozottsága” nem a jogok tartalmában, hanem azok érvényesítési módjában jelenik meg. Ezt a jogérvényesítési, joggyakorlási képességet nevezik *cselekvőképességnek*.

Aki cselekvőképes, az maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot. A gyerek jogképes, de cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes. Ez azt jelenti, hogy a gyermek az őt teljes körben megillető jogok és kötelezettségek gyakorlására – életkora miatt – nem képes, ezért képviselője jár el a nevében és érdekében. A 14 év alatti gyermek *cselekvőképtelen*, ezért minden ügyében képviselője jár el. A 14–18 év közötti gyerek *korlátozottan cselekvőképes*: jognyilatkozatokat már tehet, de ezek érvényességéhez törvényes képviselőjének hozzájárulása vagy utólagos jóváhagyása szükséges. Nincsen jóváhagyásra vagy hozzájárulásra szükség:

- a) a jogszabály által megengedett személyes jellegű jognyilatkozathoz;
- b) a mindennapi életvitelben szokásos kisebb jelentőségű szerződések megkötéséhez;
- c) munkával szerzett keresményének felhasználásához;

d) kizárólag előnyt biztosító szerződés megkötéséhez. Ezeket a jognyilatkozatokat tehát a 14–18 év közötti gyermek önállóan is megteheti.

A törvényes képviselőnek ugyanakkor joga van a korlátozottan cselekvőképes gyerek nevében önállóan is jognyilatkozatot tenni. (Kivéve a személyes jellegű jognyilatkozatokat és a munkával szerzett keresmény felhasználását. Ezekben a törvényes képviselő csak képviselhet, de nem dönthet. A döntés joga a gyereké.)

A felnőttekhez képest az tehát a gyermeket megillető jogok specialitása, hogy azok érvényesítésére a jogok alanya közvetlenül nem képes, tehát a jogok érvényesülésének e jogokra vonatkozó jogszabályok különleges szerkezetében kellene megjelennie. A gyermeki jogok speciális szerkezetének követelménye azt kívánja meg, hogy a gyermek jogaira vonatkozó rendelkezés mellett mindig jelenjenek meg azok a felnőtti kötelezettségek, amelyek e jogok érvényesülését biztosítják. Miután a gyermek jogai érvényesítésére nem képes, szükségszerűen és elválaszthatatlanul az intézkedésre köteles felnőtt számára jelent kötelezettséget a gyermek jogának biztosítása. A klasszikus jogszabályszerkezet (*hipotézis, rendelkezés, szankció*) a gyermeki jogok esetében kiegészül egy negyedik elemmel: *felnőtt kötelezettség*. E nélkül ugyanis deklaratív jelentőségűvé silányul a jogi norma, hiányzik belőle a megvalósulás alapfeltétele: a cselekvőképes személy jogérvényesítésre kötelezése.

specialitás az érvényesítésben

gyermek joga – felnőtti kötelezettség

Gyermeki jogok, diákjogok – felnőtt kötelezettségek

Minden ember jogképes, tehát jogai és kötelezettségei lehetnek. Ez a jogegyenlőség elvi alapja. Ehhez képest csak „másodlagos” kérdés, hogy e létező és másik személy által elvonható jogok gyakorlása, érvényesítése miként történhet. A diákok ugyanis a jog szerint 14 év alatti korban cselekvőképtelenek, 14–18 év közötti korban korlátozottan cselekvőképesek. Ez nem jogaik terjedelmét jelenti – hiszen arra a jogképes és jogegyenlőség teljes köre az irányadó –, hanem azt, hogy hatóságok, bíróságok előtt, valamint szerződéses és más jogviszonyaikban jogukat képviselő útján gyakorolhatják. Ez a jogi megjelenése a gyerekek természetszerű, biológiai kor-

képviselő útján való joggyakorlás

életkorhoz
rendelt jogok

látozottságának. Nem mennyiségi különbség van tehát a gyerekek és a felnőttek jogai között, hanem „csupán” eljárási: jogaik érvényesítésére a gyerekek önmagukban nem képesek, ezért törvényes képviselők (szülő) vagy meghatalmazottak járnak el nevükben és jogaik védelmében. (Van kevés különbség a jogok terjedelmében is: egyrésztől szűk körben a jogszabályok meghatároznak természetesen életkorhoz rendelt jogokat, másrésztől viszont a gyakorlati kiszolgáltatottság miatti pozitív diszkrimináció, továbbá a speciális élethelyzetek miatt külön szabályozás szükségességét felismerve a törvények sok kérdésben bővebb és más jogokat állapítanak meg a gyerekekre, mint a nagykorú személyekre: *szociális jogok, büntetőjogi védelem, gyerekegészségügy, tanulói jogviszony*. Ezekben a kérdésekben a gyerekek jogai bővebbek és mások, mint a felnőtteké.)

érvényesülési
garanciák

A gyerekek cselekvőképességének teljes vagy részleges hiányából az következik, hogy a diákok esetében a jogalkotó részéről nem elegendő pusztán valamely jogot deklarálni, hanem annak érvényesülési garanciáit is meg kell teremteni. Míg ugyanis a felnőttek jogai esetében természetes, hogy az érintettek a számukra nyitva álló jogi és érdekérvényesítési eszközöket igénybe veszik, addig a diákok esetében ez korántsem természetes, sőt kivételszerű. Következik ez társadalmi és szocializációs helyzetükből, a diák képviselőjének áttételes érintettségéből, iskolarendszerünk elmaradottságából a szakmai és közéleti ügyek szétválasztását illetően. A diákok jogai tehát csak egyféleképpen nem maradnak pusztán deklarációk: akkor ha felnőtt-kötelezettségek meghatározásával biztosítják azok érvényesülését. (Nem elegendő például a diákok jogait deklarálni az iskolai sportlétesítmények szabadidőben történő használatára vonatkozóan, e diákjog érvényesülése csak úgy valósítható meg, ha az igazgató a pedellus munkaköri kötelezettségeit kiegészíti a tanításon kívüli sportlétesítmény-használat szabályaival.)

A gyermek mindenek felett álló érdeke

A Gyermekek jogairól szóló Egyezmény emblematikus szabálya a 3. cikk, amely az Egyezményben részes államokra a következő kötelezettséget állapítja meg:

„A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.”

A gyermek mindenek felett álló érdeke. Na, igen. S mégis, mi szokott ennél fontosabbnak minősülni? Például a város érdeke. A költségvetési bázisszámok. Az iskola jó hírneve. Tanári imázs. A közösségi érdek. A szülők véleménye. Hitviták. A pénzhiány. Pedagógiai-szakmai követelmények. Az eljárás gyors befejezése. Eredményes ügylezárás. Ágazati irányítás. Az önkormányzati autonómia. Körzetesítés vagy éppen a községi négyosztályos iskolához ragaszkodás. A nevelőtestület döntése. Az iskolafenntartó stratégiai céljai. A kárpótlási törvény végrehajtása. Kutatási terv. Orvosi presztízs. Idegenrendészeti szempontok. Nemzetinek vagy éppen nemzetiséginek vélt érdekek. A kereskedelem, a gazdaság, a rendezési terv. Beruházások. Regionális összefogás. Politika, személyes ambíciók. Üzleti érdekek.

Ezek bizony gyakran, sok helyütt és nagymértékben szorítják háttérbe, előzik meg, nyomják el és sorolják hátrébb a gyerekek érdekeit. A Gyermekek jogairól szóló Egyezmény pedig egyértelmű: a gyermek érdekét kell elsősorban figyelembe venni a gyermekeket érintő döntések során. Ebben a parancsban kifejeződik egy jövőpárti társadalom két alapelve:

1. Semmilyen napi érdek nem lehet előrébb való a jövőt hozó távon hordozó gyermek érdekeinél.
2. A gyerek minden mást megelőzően szorul védelemre, mert önmaga még nem képes érvényesíteni érdekeit.

Eszükbe jutott-e már a döntéshozóknak egy-egy testületi döntés előtt, egy határozat meghozatalakor vagy más döntés előkészítése során, hogy ügyükben van egy minden mást „überelő” szempont: a gyerek érdeke. Érvelték-e már ezzel? Indult-e jogvita ezen az alapon? Pedig lehetne! Az Egyezményt kihirdető 1991. évi LXIV. törvény kihirdetése óta Magyarországon hivatkozható és számon kérhető szabály a „gyermek mindenek felett álló érdekének” tétele. Szoknunk

az Egyezmény megállapításai

a gyermek mindenek felett álló érdeke

a jövőpárti társadalom alapelvei

az 1991. évi LXIV. törvény

kell még e formulát ahhoz, hogy ugyanolyan természetességgel használjuk mindennapi gondolkodásunkban, mint például „a legfőbb érték az ember”-t használtuk a múltban, vagy „a tulajdon szentségét” és „az ártatlanság véelmét” használjuk a jelenben.

A jogrendszer pedig ismer több hasonló alapelvet, amely áthúzódik jogágakon és meghatározó szemléleti fogódzkodót jelent minden szintű jogalkotónak és jogalkalmazónak: gondoljunk a rendeltetésszerű joggyakorlásra, a joggal való visszaélés tilalmára. Ugyanilyen szintű szabály a gyermek minden felett álló érdekének tétele is, hiszen jogági és jogágazati határoktól függetlenül minden eljárásban és döntéshozatalban kötelező alkalmazni. Ha gyermekeink nem protestálnak ennek elmulasztása miatt, akkor az nem megértés, belátás vagy kompromisszum. Hanem kiszolgáltatottság, védtelenség, tehetetlenség.

És a kötelezettségek?

Felnőtti indulatunkban gyakran mondjuk (vagy ha nem is mondjuk, de gondoljuk), hogy a büdös kölyköknek, inkább a kötelezettségeket kellene a fejükbe verni, semhogy állandóan a jogaikról beszélünk. Jogok ide vagy oda: köszönni kell, az öregeknek segíteni kell, az iskolát kitűnőre kellene járnai, az otthoni rendet meg kell tartani, a szülőket segíteni, a tanárokat tisztelni, az öregeket szeretni. Az autóhoz nem szabad hozzányúlni, benne ülve szemetelni, a labdával játszani, hógolyóval eltalálni. A tanórán, szobájában este, hétfvégén ebéd után csend legyen, holmijai között rend, ruháit tartsa tisztán, pucolja ki cipőit, ne legyen az ételben válogató, becsülje meg azt, ami van, sőt örüljön is neki, mert sokat dolgoznak a felnőttek érte. Tudja, mit ér 100,-Ft. Ne járjon a Vidámparkba vagy játékterembe, se „shoppingolni”, inkább olvasson; barátműivel ne flangáljon az utcán, inkább járjon háztartási szakkörbe, hagyja azt az idéltlen görkorcsholyát, járjon le evezni a Dunára.

Baseball-sapka, bomberdzseki, bakancs és flanelling helyett szép holmikban érezze jól magát. Kapcsolja ki a videót és olvasson végre, okosodjon a hülyéskedés helyett.

Kötelességek, kötelességek és kötelességek. Még szeren-

cse, hogy egyik sem törvényben szabályozott! Ezek ugyanis nem jogi normák, hanem erkölcsi, nevelési követelmények. S ilyenből van több tucatnyi az iskolában is! Nincs a világon még egy olyan munkahely, ahol annyi előírást és szabályt kellene betartani, mint napjaink iskolájában.

Csupa regula gyermekeink élete: regula otthon és regula az iskolában. A jog szerencsére csak elenyésző hányadát képezi ezeknek. A jogi kötelezettségek azok az átfogó és általános szabályok, amelyek minden gyerekekre és minden felnőttre igazak a jogszabály személyi hatályán belül. Minden tanköteles gyermekre, minden fogyatékos gyermekre, minden továbbtanulóra, minden diákra, minden érettségizőre, minden károkozóra és minden fegyelmi vétséget elkövetőre. A jog jellemzője az egyedi esetektől való függetlenség: a normativitás, és az államból eredő hatalommal szembeni kikényszeríthetőség. A gyerekek kötelezései alapvetően nem mások, mint egymás jogainak tiszteletben tartása: egymás testi épségéhez, tulajdonához, személyiségi jogaihoz, tanuláshoz fűződő jogának tiszteletben tartása. Ez a legfőbb köteletség. S akkor béke lesz az iskolák falai között, s béke lesz a család szigetén is.

A lényeg, hogy az iskolában tessék minél kevesebb jogi szabály közé szorítani gyermekeinket! Van körülöttük ugyanis elég. Ha mégis jogi szabályokba fogalmazzunk kötelezettségeket, azt csak akkor tegyük, ha valóban normatív szabályról van szó, nem pedig egyéni ízlések, hangulatok, aktuális döntések utasítás formájú kőbe véséséről. Tanulja, tanulhassa meg a gyerek már iskolapolgár korában is, hogy a jog komoly dolog, komolyabb, mint a személyes akaratok. A jog mindig valamilyen intézményes hatalom személyektől független szabályrendszere. S ennek semmi köze nincsen apuka jókedvéhez, a pedagógus ízléséhez, vagy bárki másnak egyéni akaratához. A jogok, s a kötelezések sem személyfüggők. Csak a diktatúrákban. S ezen már túl vagyunk – remélem az iskolákban is. Újrakezdeni pedig nem kéne...

szabályhal-
maz

kevesebb
szabály =
nagyobb sza-
badság

A törvényes képviselőről

A törvényes képviselőnek főként azokban a jogviszonyokban van meghatározó jelentősége, amelyekben a gyerek állampolgárként, általános jogalanyként van jelen: örököl, tulajdonosként rendelkezik, szerződést köt. Kisebb körben, de lényeges szerepe van a törvényes képviselőnek a gyerek speciális jogviszonyaiban is: gyámhatósági és családjogi ügyekben, a sportoló- vagy művészgyerekek jogviszonyaiban, a gyermekmunka ügyeiben. Ebben a körben már fontos lenne a gyerek „saját jogú” szerepeinek erősítése. Csak kisegítő szerepe van viszont a törvényes képviselőnek azokban a jogviszonyokban, amelyekben a gyerek tanuló jogviszony alanyaként van jelen. Ezek egy része jogilag nem is formalizált viszony (gondoljunk az iskolai élet számtalan mozzanatára, helyzetére), másik része pedig jogszabályban is megjelenő diákjogi státusz: tanuló, diákönkormányzat, iskolaszövetkezet, diákmozgalom, gyermekszervezet.)

A törvényes képviselő tehát csak egyik módja a gyerekek jogai érvényesítésének. A másik mód: a gyerekeknek mint speciális jogalanyok rendelkezésére álló közvetlen jogintézmények és eljárások, valamint a harmadik mód: az érdekképviseleti, gyermek-önkormányzati és intézményi képviselői jog, ma még jórészt kidolgozatlan, vagy kezdetlegesen formalizált a magyar jogszabályokban. Az egyik fő kérdés mindebből következően a gyerekek jogaival kapcsolatosan az, hogy a gyerekek már jogszabályban deklarált jogainak érvényesítésére:

1. Elegendőek-e az általános jogintézmények és eljárások, amelyekben a törvényes képviselő jár el a gyerek képviselőjében?
2. Milyen speciális jogintézményt és eljárást lenne szükséges a nagykorú érdekelték számára kötelezettségként előírni?

Nemzetközi Egyezmény a gyermek jogairól

Ahogy az EMBER veleszületett természetes jogait nagy nemzetközi egyezmények rögzítik a modern világban – s ez érvényesül az aláíró államok egész jogrendszerében –, úgy alkották meg 1989-ben – és ratifikálta azóta az ENSZ közel fél-száz tagállama – a Gyermek jogairól szóló Egyezményt.

a törvényes
képviselet és
a gyermek
speciális jog-
alanyiségének
kérdései

A Magyar Köztársaság az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki Magyarországon a Gyermek jogairól szóló Egyezményt, így annak szabályai a magyar jogrendszer részévé váltak. Ez fontos lépés volt a gyermekek jogainak érvényesítése szempontjából, mert biztos hivatkozási alapot jelent a jogalkotás és jogalkalmazás minden szintjén a gyermekek jogait sértő vagy háttérbe szorító más törekvésekkel szemben.

Az Egyezmény Preambuluma többek között kimondja, hogy a gyermekek jogainak külön szabályozása azért szükséges, mert a „gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot.” (Ezt a tételt egyébként szó szerint tartalmazza az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata is.) Az Egyezmény vonatkozásában „gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”

A Gyerekek jogairól szóló Egyezmény egyik alapvető – és talán legemberibb – gondolata az, hogy a „szociális védelem köz- és magánintézményei, a közigazgatási hatóságok és törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.”

A gyerekek legfontosabb joga tehát az, hogy törvény mondja ki: a gyerek érdeke megelőz minden más érdeket! Miért „legemberibb” ez a tétel? Azért, mert az emberiségnek az utódokhoz-, a jövőhöz-, a kiszolgáltatottsághoz- és rászorultsághoz való természetes alapállását úgy érvényesíti az agyonformalizált társadalmi szervezetrendszerben, hogy az minden egyes hatósági, bírósági és gyermekvédelmi ügyben-, továbbá a jogalkotásban is érvényesíthető, hivatkozható és vizsgálható legyen. Ez nagyon fontos szabály! Azt jelenti, hogy semmilyen más érdek vagy szempont (például nemzet, haza, költségvetés, önkormányzatiság, migrációs politika, népese-
dés, ipar, közlekedés stb.) nem lehet erősebb a gyermek(ek) érdekeinél, s e mérlegelési erősortörvény írja elő! Ez a tudatosság, előrelátás és gondos normaalkotás az emberiség legokosabb és legszebb gondolatainak rangjára emeli a gyermek érdekeinek mindenképp felettsége szabályát.

Az Egyezmény részletesen szól a gyermekek jogi helyzetének szinte minden vonatkozásáról. Ha lehet egy nemzetközi szerződés szép – ez az, mert tárgya és nemes szövegezése miatt olvasmánynak is élvezetes.

a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot

a legemberibb tétel: a gyermek érdeke megelőz minden más érdeket

Az Egyezmény rögzíti:

- az Emberi Jogi Egyezményekből jól ismert szabadságjogoknak a gyermekkor specialitásaihoz igazodó különleges védelmét (élethez, névviseléshez, családi kapcsolatokhoz, véleménynyilvánításhoz, gondolat-, lelkiismeret és vallásszabadsághoz, egyesüléshez és békés gyülekezéshez, jó hírnévhez, emberi méltósághoz való jog);
- a gyermekeket megillető alapvető gondoskodásokat (orvosi ellátás, szociális biztonság, társadalombiztosítás, oktatás, játékhoz való jog, család támogatása);
- a gyermekeknek szükséges különleges védelem területeit (törvényellenes külföldre vitel, családegyesítés, tömegtájékoztatási ártalmak, erőszak és kizsákmányolás, nemi fejlődés, kábítószer, gyermekkereskedelem, örökbefogadás, fogyatékos gyermek különleges gondozáshoz való joga, büntetőjogi védelem és büntető eljárásjogi védelem);
- az állam kötelezően ellátandó konkrét feladatait (állami gondozás, helyettesítő védelem biztosítása);
- közigazgatási és igazságszolgáltatási szervek eljárásaiban a gyermek mindenek felett álló érdekének szem előtt tartása;
- jelentés készítése az Egyezmény megvalósításáról aláírást követő 2 éven belül, majd 6 évente.

Az Egyezmény minden pontja a „részes államokra” állapít meg kötelezettséget. Jól tetten érhető ebben is a gyermekek jogainak különlegessége: cselekvőképességük kizártsága vagy korlátozottsága miatt csak más cselekvőképes személyek vagy jogi személyek (intézmények, állami szervek, önkormányzat, stb.) kötelezettségének meghatározása útján értelmezhetők. Gyermeki jog nem létezhet „felnőtti” kötelezettség nélkül, hiszen saját jogai érvényre juttatására a gyermek nem -, vagy korlátozottan képes. Szükséges tehát a cselekvőképes környezet aktivitása a gyermek jogainak érvényesüléséhez. Ezt a felismerést tükrözi az ENSZ Gyermek jogairól szóló Egyezménye, és sajnos még nem tükrözi megfelelően a magyar jogrendszer.

(Az Egyezmény több évtizedes tapasztalatokat összegez pontos, árnyalt és veretes szöveggel, hiszen az Egyezmény „elődje” a Gyermek jogairól szóló 1959-es Nyilatkozat volt, amelynek alkalmazási gyakorlata alapozta meg az Egyezmény létrehozásának szükségességét.)

Az Egyezmény a részes államokra állapít meg kötelezettségeket, s nem pedig közvetlenül az egyes országok jogalkalmazóira. Azzal a ténnyel azonban, hogy az Egyezményt Magyarországon törvénybe foglaltan kihirdették, az Egyezmény követelményrendszere a magyar jogrendszer integráns része lett. Ez azt jelenti, hogy:

- a jogalkotás csak az Egyezménynek megfelelő jogszabályokat alkothat;
- a már létező jogszabályokat felül kell vizsgálni az Egyezménynek megfelelés szempontjából;
- a jogalkalmazóknak figyelemmel kell lenniük döntésük meghozatalánál a vonatkozó nemzetközi szerződés, továbbá az Egyezmény kihirdetéséről szóló törvény előírásaira;
- jogvita esetén az Egyezménybe foglalt követelményekre hivatkozni lehet, s a Bíróságnak figyelemmel kell lennie a Magyar Köztársaság által kihirdetett nemzetközi egyezmény szabályaira.

Ha lehet egy nemzetközi szerződés „szép”, a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény az. Veretes, kimunkált, tartalmilag és a kifejezések használatában is szép szövege méltán válik a világ civilizált jogrendszereinek alapdokumentumává.

A gyermeki jogok érvényesítése

A gyerekek (18 év alatti személyek) jogairól tudni kell, hogy jogsértés vagy ennek veszélye esetén a gyermeki jogok csak akkor érvényesülnek, ha van felnőtt vagy intézményi kötelezett az érvényesítésükre. A gyermek ugyanis jogainak érvényesítése érdekében saját maga nem – vagy 14 és 18 életév között csak korlátozott körben – léphet fel. (A jog ezt nevezi cselekvőképtelenségnek illetve korlátozott cselekvőképességnek.) A gyerekek jogainak gyakorlásához és érvényesítéséhez „alapesetben” is kell tehát egy áttétel, s ez az áttétel egyedi ügyekben a törvényes képviselő. Az általános jogérvényesítési eljárások, a rendelkezésünkre álló állampolgári jogvédelmi eszközök és technikák tehát nem feltétlenül alkalmasak e speciális gyermekjogi sajátosság akceptálására. A mindennapi élet sok-sok jogviszonyában természetesen és normálisan működik a törvényes képviselő, hiszen a szülő vagy a gyám

az Egyezmény
és a magyar
jogrendszer
kapcsolata

a jogok gyako-
rálása

a képviselő
távollétében
gyakorolható
gyermekjogok

az állam „gon-
doskodása”

általában megteszi azokat a jognyilatkozatokat a gyermek nevében, amit a gyermek maga még nem tehetne a saját nevében meg. Van viszont a gyermeki jogoknak számtalan más területe, amelyben a törvényes képviselő típusosan nincs jelen. Ilyenek például a kollektív jogok, az érdekképviseleti jogok, és az *állami szervek gyermekjogi kötelezettségeinek teljesítése*.

Az állam köteles a gyermekek jogai érvényesítésében tevőlegesen is közreműködni, ezt az Alkotmány 67. §-a és a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény 4. cikke tartalmazza. Az Alkotmány 67. § szerint „A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.” Az alkotmányos kötelezettség „gondoskodik” cselekvési tartalma egyértelműbb és könnyebben meghatározható, mint a „védelem” cselekvéskör. A „gondoskodik” tartalom jelenti az egészségügyi, szociális, oktatási, gyermekvédelmi ellátórendszer működtetését és az ehhez kapcsolódó állami szolgáltatások körét. A „védelem” állami kötelezettsége kidolgozatlanabb, esetlegesebb és bizony a jogszabályok által is kevésbé definiált. Az állami szervezetrendszernek ugyanis egy olyan jogvédelmi rendszert kellene az Alkotmány rendelkezése alapján működtetni, amely alkalmas arra, hogy egy nagyon tág jelenségekörben: a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez való jogának megsértésében vagy veszélyeztetésében védelmet nyújtson. Figyelemmel arra, hogy állami tevékenységről beszélünk, nyilvánvalóan csak jogi szabályozás alapján tudja ezt megtenni.

A Gyermekek jogairól szóló 1991. évi LXIV. törvény 4. cikke szerint „Az Egyezményben részes államok meghoznak minden olyan törvényhozási, közigazgatási vagy egyéb intézkedést, amelyek az Egyezményben elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek. Amennyiben gazdasági, szociális és kulturális jogokról van szó, ezeket az intézkedéseket a rendelkezésükre álló erőforrások határai között és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében hozzák meg.” E törvényi rendelkezés azt jelenti, hogy *a Magyar Államnak jogi kötelezettsége a gyermeki jogok érvényesítése*. Felmentés, viszonylagosság, teherbíráshoz arányosítás csak és kizárólag a kifejezetten gazdasági, szociális és kulturális jogok körében lehetséges – de még ebben a körben is tartalmaz az egyezmény egy utalást a ténylegesen rendelkezésre álló erőforrásokra.

A Gyermekek jogairól szóló Egyezmény aláírásával a Magyar Állam azt vállalta, hogy az Egyezménybe foglalt jogok érvényesítésére minden rendelkezésére álló eszközt, eljárást, intézményt és forrást mozgósít. Az Egyezménybe foglalt gyermeki jogoknak nem csupán a betartására, hanem az aktív érvényre juttatására köteles az állam. Ez más minőségű kormányzati feladat, mint az állampolgári jogok egyéb területei, például a nemzetiségi és etnikai jogok, az adatvédelmi jogok, a fogyasztói jogok védelme vagy a betegjogok. Ott ugyanis cselekvőképes felnőtt állampolgárokról van szó, akiknek rendelkezésére állnak a jogérvényesítés általánosan használt eszközei. A gyermek azonban gyenge, kiszolgáltatott, védelemre szorul – és nem cselekvőképes. (Ez utóbbi azt jelenti, hogy a saját nevében érvényes jognyilatkozatot nem tehet, eljárásokat nem indíthat, igényeket nem érvényesíthet.) A gyermeki jogok területén tehát meghatározó a jogsértések rejtve maradása (látenciája), ezért kevés a gyerekügy, kevés a beadvány, alig van gyermekjogi eljárás. Legalább is a valósághoz képest kevés, hiszen még ez a nyilvánosságra kerülő „kevés” is milyen sok, ha a gyámhatóságok terhelésére vagy a média által felkapott néhány konkrét ügyre gondolunk!

A gyerekeknek mindenki jót akar – úgy általában és elvileg. Konkrétan és gyakorlatilag már nem feltétlenül esik egybe a gyermek jogaival a könnyes szemű és elhivatott szakmai érvelés. Az a jó szándékú, kétgyermekes önkormányzati képviselő is ebbe körbe tartozik, aki tudja ugyan, hogy az iskolaépületet nem kellene eladni, tudja ugyan, hogy ez az iskolaát-szervezés a gyermekek jogait sérti, de belátva a falu gazdasági érdekeit és félve attól, hogy saját gyermekeinek érintettsége okán személyes elfogultsággal bélyegzik meg, „felülemelkedik” és mégis csak megszavazza a testületi döntést. Mert a képviselőnek csak úgy elvileg dolga a gyermeki jogok védelme, a saját gyermeke érdekeitől a „személyes érintettség” okán éppen, hogy el kell tekintsen (más gyermekérdekű érintettség pedig nincsen a döntéshozatalban!), mert soha semmilyen gyermekjogi következménytől ebben az országban még nem kellett tartani, mert a gyermekek érdeke és az egyéb érdekek konfrontációja és egyeztetése nem intézményesült, mert a gyerekek „nem szólnak vissza” – csak legfeljebb zavaros fejű szüleik, ami már megint egy másik kérdés, politikai eszközökkel kezelhető.

állami garancia a gyermeki jogok érvényesítésére

a látencia fontossága

Nálunk nincsenek ügyek a gyerekek jogainak sérelmeiből, helyesebben mindig csak egy-egy konkrét gyermek sorsa tudja elérni a média és a hivatalok ingerküszöbét. A százaké, ezreké már nem. S erről nem feltétlenül a sajtómunkások vagy a hivatalnokok tehetnek személyesen (talán ők is egy keveset), hanem mindenek előtt és elsősorban a Magyar Állam! Még hozzá azért, mert tizenöt évvel a Gyermekjogi Egyezmény aláírását követően sem hozta létre azt a gyermekjogi intézményrendszert, amelynek hivatali feladata és hatásköre a gyermekjogi sérelmek figyelése, elemzése, értékelése, „ügyé csinálása” és az állami intézkedések kezdeményezése. S most már nem a gyermekvédelemről beszélünk, hiszen a gyermekjóléti szolgálatok és gyámhatóságok rendszere legalább létezik és működik. De a még nem veszélyeztetett gyermekek életét érintő számtalan jelenségkör gyermekjogi szempontú megközelítésének és közgondolkodásba vitelének mai napig hiányzik az állami illetékese.

A gyermekek jogainak érvényesítése állami feladat. (Lásd az Alkotmány és a Gyermek jogairól szóló Egyezmény fentebb részletezett rendelkezéseit.) Ez az állami feladat magába foglalja:

- egyfelől az egyes jogágak részét képező gyermekjogi rendelkezések megalkotását és alkalmazását; (Oktatási jogok, szociális jogok, családjog, gyermekvédelem, büntető jog és eljárás, polgári jog és eljárás, idegenrendészet, egészségügyi jogok, művelődésügy, munkajog, médiajog stb.)
- másfelől pedig tartalmazza a gyermeki jogok érvényesítéséhez szükséges – ágazatokot átívelő – állami funkcionális tevékenységeket. (Speciális jelzőrendszert, a kormányzati szintű gyermekjogi koordinációt és jogalkotás kezdeményezését, a helyi önkormányzatok szintjén a gyermekek jogai védelmének segítését, különös szintű vagy speciális jogorvoslati és felügyeleti eljárásokat /például az államigazgatási eljárásban, oktatásigazgatásban, intézményfenntartásban, önkormányzatok törvényességi felügyeletében/, a gyermeki jogokkal kapcsolatos jogi felvilágosítást, gyermekjogi szakemberképzést és kutatásokat.)

E két feladatcsoportnak megfelelően a kormányzati struktúrában az ágazati minisztériumok működtetik az egyes jogágak gyermekjogi rendelkezéseit is érvényesítő intézményeiket, ilyen például az oktatási jogi biztos, a betegjogi képviselők,

gyermekjóléti szolgálatok, gyermekvédelmi szervek, gyermekjogi képviselők, szociális-családjogi és gyermekvédelmi jogi biztos és az állami szervek, illetve önkormányzatok megfelelő szervezeti egységei. Ma csak a gyermekvédelemnek van miniszteriális felelőse, a gyermeki jogok érvényesülésének nincsen! (Pedig lenne hozzá hatályos törvényi felhatalmazás: egyrészt a 1995. évi LXIV. törvény (A Gyermek és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről) 7/A. § -a: az ICSSZEM a kormány nevében ellátja a Gyermek jogairól szóló Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben foglaltak „végrehajtásának összehangolásával és ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat.” Ugyanezt a jogkört bontja ki az ifjúsági, családjogi, szociális és esélyegyenlőségi miniszter feladat- és hatásköréről szóló rendelet, amely a Gyermek jogairól szóló Egyezmény végrehajtásával kapcsolatos feladatok koordinálását és végrehajtásuk ellenőrzését, valamint az Egyezményben foglaltak érvényesüléséről szóló hazai és nemzetközi jelentések elkészítését határozza meg a minisztérium feladatául.

E közvetlen gyermekjogi feladat-meghatározáson kívül közvetetten is tartalmaz gyermekjogi feladatokat a rendelet, hiszen a kormány feladatainak körében határozza meg a szaktárca számára a gyermek- és ifjúságpolitikai programok összehangolását, törvényhozói és kormányzati intézkedések hatásvizsgálatát, a jogszabály-előkészítést és a kormányzati döntéselőkészítést; míg „saját” feladatként a kormányzati és más ágazati intézkedésekre illetve programokra történő javaslattételt, a gyermekeket érintő országos ágazati koncepciók kidolgozásában történő közreműködést, a gyermekek és fiatalok élethelyzete változásainak nyomon követését, gyermek- és ifjúságkutatót, ágazati információs rendszer működtetését.

ifjúság(ügy)i
ombudsman
szükségessége

Az ifjúsági jogokról

az Alkotmány
16. §-a

Az Alkotmány 16. §-a és 67. § (3) bekezdése kifejezetten utal az ifjúsági jogalkotásra. Az ifjúsági jogalkotás „ágazati értelemben” az Alkotmány 16. §-ának rendelkezésén nyugszik: „A Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit.” Ezt kiegészíti az Alkotmány 67. § (3) bekezdése, amely szerint: „Az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák”. Ezzel a két rendelkezéssel az Alkotmány egyrészt a létező, de bővíthető körű ágazati jogszabályokra utal; másrészt az ifjúsági jogokról illetve azok érvényesítéséről szóló – és jelenleg még nem létező – *ifjúsági törvényre*. Ennek az alkotmányos kötelezettségnek a kormányzati munkamegosztásból következően most éppen az SZMM egyrészt az önkormányzati, ágazati, kormányzati és parlamenti jogalkotás irányában a katalizátor- illetve kezdeményező szerepvállalásával tud eleget tenni; másrészt az ágazatok hatáskörébe nem tartozó, de jogi szabályozást igénylő gyermek- és ifjúsági kérdésekben saját jogalkotásával. Ez utóbbi körbe tartozik mindenféleképpen az ifjúság érdekvédelmének jogalkotási feladata.

az ifjúság ér-
dekvédelmé-
nek jogalkotá-
si feladata

Az alkotmányos felhatalmazás alapján tehát további jogszabályok bontják ki az állami kötelezettségeket az ifjúsági jogok területén: munkajogi és foglalkoztatási, közoktatási és felsőoktatási, szociális és lakásügyi, büntető, büntető eljárási, büntetés-végrehajtási törvények és pénzügyi tárgyú jogszabályok határozzák meg az állami feladat tartalmi kereteit. Ifjúságstratégia hiányában a mindenkor kormányzat politikai divatjainak és ötleteinek megfelelően születnek – esetlegesen és gyakorta előkészítetlenül – ifjúsági jogokat érintő jogszabályok: önkéntes ifjúsági építőtáborról, foglalkoztatási „parkoltatásról”, hallgatói jogokról, tandíjmentességről, diákhitelről, iskolaszövetkezetről, első lakáshoz jutás kedvezményeiről, családalapítás támogatásáról, drogról, sportról. Viszont – szintén a Stratégia hiányában – nem születtek meg olyan jogszabályok, amelyeknek meg kellett volna, például az ifjúsági érdekegyeztetés rendszeréről, az ifjúságstatisztikáról, a hallgatói önkormányzatok hatáskörének erősítéséről a felsőoktatási integráció folyamatával összefüggésben, ifjúsági intézményrendszerről, gyermeki jogok érvényesítéséről.

szabályozás-
hiány

Az ifjúsági jogalkotás harmadik szegmensében – a létbiztonság, oktatás-nevelés mellett az ifjúsági érdekvédelemre történő különös gond fordítása tárgyában – a hatályos jogszabályok nem tartalmazznak állami kötelezettséget. A tárgykörhöz kapcsolódó jogszabályokban csupán egy-egy állami ifjúsági intézmény vagy állami ifjúsági pénzalap(program) működésének szabályozása kapcsán bukkannak fel részvételi elemek. Az állami ifjúságpolitika alakításával kapcsolatos érdekvédelemre nincsen jogi szabályozás. Éppen ezzel a hiánnyal függ össze az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (No.R (97)3. számú ajánlása a tagállamok számára az ifjúsági részvételről és a civil társadalom jövőjéről.

Az ifjúsági jogok magyarországi artikulációjának szintjét és a korábbi kormányzatok gyermek- és ifjúsági stratégia hiányában történő jogalkotását jól mutatja, hogy kizárólag intézmények működtetésének szintjén és mentén történt ifjúsági jogalkotás:

1995. évi LXIV. törvény a Gyermek és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről (A törvény címe arra utal, hogy történt valamely normatív szabályozási kísérlet az ifjúsággal kapcsolatos állami feladatok ellátásának rendjéről, azonban erről szó nincsen, a GYIA és NGYIK működésének szabályain kívül még a miniszter különböző intézményekkel kapcsolatos hatásköreit tárgyalja a jogszabály.)

A 2/1999 (IX.24.) ISM rendelet, a Gyermek és Ifjúsági Alap-program és a Regionális Ifjúsági Irodák működéséről.

A MOBILITÁS, mint az ifjúsági tárca legnagyobb szolgáltató szervezete rendeleti szabályozás nélkül működik.

Az ifjúsági jogok érvényesülésének elősegítése

Tisztázandó fogalmi kérdés a „gyermeki jogok” illetve az „ifjúsági jogok” viszonya. A gyermeki jogok magukba foglalják a 14–18 év közöttiek jogait is, tehát számos kérdésben átfedés van a gyermeki jogok törvény által használt fogalma illetve az ifjúsági jogok politikai megközelítése és néhány ágazati rendelet által használt fogalma között. A hazai ifjúságpolitiká-

ban szokásos terminológiában a 14–26 év közötti (egyes kérdésekben 14–35 év közötti) korosztályt nevezik fiataloknak (ifjúságnak). Az ifjúsági intézményrendszerrel és kedvezményekkel kapcsolatos „ifjúsági” jogszabályok részben tehát a gyermeki jogokba tartoznak. Az „ifjúsági jogok” alatt azokat a kedvezményeket, pozitív diszkriminációs szabályokat, felsőoktatási jogokat és más ifjúsági intézményrendszerekkel kapcsolatos jogi szabályozást érthetjük, amelyek a nagykorú fiatal állampolgárok jogait és kötelezettségeit érintik. A 18 év feletti fiatalok már nem gyermekek, jogi értelemben teljes cselekvőképességgel bírnak, nagykorú állampolgárok. Jogaik érvényesítésében törvény szerint nem korlátozottak. *Míg a gyermeki jogok esetében a gyermek cselekvőképességének teljes hiánya vagy korlátozottsága miatt az állam alkotmányos kötelezettsége a jogérvényesítés segítése és a speciális védelem nyújtása; az ifjúsági jogok esetében – figyelemmel az ifjúság különös társadalmi helyzetére – alkotmányos felhatalmazás csak a létbiztonsághoz (lakás, munkahely), oktatás-neveléshez és az ifjúság érdekvédelméhez kapcsolódó állami kormányzati tevékenységre áll fenn.* Az „ifjúsági jogok” is tehát ebben a körben határozhatnak meg speciális ifjúsági feladatokat a kormányzat számára. Jegyzetünkben a dilemmát úgy oldottuk fel, hogy a „gyermek” jogi kategóriáját a „kisgyermek” (0–14) és a „serdülő” (14–18) szakmai kategóriája fedi le együtt; míg az „ifjúsági jogok” sávját pedig a „serdülő” és a „fiatal felnőtt” kategóriái.

Az ifjúsági jogok tekintetében az állami tevékenységre felhatalmazás áttételesebb, mint a gyermeki jogoknál láttuk: az Alkotmány 16. §-a az ifjúság létbiztonságával, oktatásával és nevelésével, érdekeinek védelmezésével kapcsolatosan ír elő az állam számára „különös gondot fordít” tartalmú kötelezettséget. Az Alkotmány 67. § (3) bekezdése e kötelezettség tartalmát külön jogszabályokra utalja: „Az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák.” Mindebből az következik, hogy az Alkotmány az ifjúság különös társadalmi helyzetére tekintettel megkülönböztetett, speciális állami, kormányzati tevékenységet ír elő

- a létbiztonság (pl. lakás, munkahely),
- az oktatás és nevelés, valamint
- az ifjúság érdekvédelme (pl. érdekegyeztetés, pozitív diszkrimináció, ifjúsági kedvezményrendszer) területein.

Az állami tevékenység célja az ifjúság szocializációs folyamatainak befolyásolása a társadalmi esélyegyenlőtlenségek mérséklése, a közéleti aktivitás és a felelős állampolgári magatartás kialakítása, a jogállamiság erősítése, a minden gyermeket és fiatalt egyéni adottságainak és képességeinek megfelelően megillető cselekvési tér biztosítása érdekében. kormányzati eszközök alkalmazása különböző társadalmi jelenségekkel kapcsolatosan, amelyek előnyösen vagy hátrányosan befolyásolják az ifjúság „különös társadalmi helyzetét”. E „különös gondot fordít” tartalmú kötelezettségnek szerves része a jogalkotási felhatalmazás teljesítése és az így meghatározott ifjúsági jogok érvényesítésében való közreműködés is.

Stratégiai szintű feladat az ifjúsági jogoknak és érvényesítésük állami segítésének *ifjúsági törvénybe* foglalása. Az ifjúságra vonatkozó törvénykezés vonatkozási pontja ebben a jogszabályban már nem egy (vagy több) létrehozandó és működtetendő állami intézmény kell legyen, hanem a az ifjúsággal kapcsolatos állami és önkormányzati közfeladat. Az eszköz nem lép az ellátandó közfeladat helyébe, s egy közalapítvány, egy költségvetési program vagy egy állami szervezet nem tűnik annak, ami biztosan nem lehet: a jogalkotás céljának. Az ifjúsági törvénynek az Alkotmány, a Gyermek jogairól szóló Egyezmény, s a már reánk is hatályos EU-normák rendelkezéseivel összhangban tartalmaznia kell:

- az ifjúsági jogokat;
- az ezek biztosításával és érvényesülésük elősegítésével kapcsolatos állami közfeladatokat;
- az ifjúsági érdekegyeztetés normatív szabályait;
- az állami ifjúságpolitikai tevékenységgel összefüggésbe álló alapvető eljárási szabályokat;
- az ifjúsági közfeladatok ellátására szolgáló intézményrendszer elemeit és főbb feladatait, munkamegosztását. (Az ifjúsági intézményrendszer egyes elemeinek részletes jogi meghatározása és működésük jogi szabályozása már csak rendeleti szint.)

stratégiai fel-
adatok

EU-normák

Feladatok

1. Melyek a gyermeki jogok alapvető jogi forrásai?
2. Melyek az ifjúsági jogok alapvető jogi forrásai?
3. Melyek a jogi, s melyek az ifjúsági szakmai kifejezések az alábbiak közül, s mi a viszony (átfedés, különbözőség) közöttük?
 - kiskorú;
 - kisgyermek;
 - gyermek;
 - serdülő;
 - cselekvőképtelen;
 - cselekvőképes;
 - korlátozottan cselekvőképes;
 - ifjú, ifjúság;
 - fiatal felnőtt;
 - nagykorú;
 - felnőtt.
4. Egy jövőbeni ifjúsági törvény szükséges tartalmi elemei?

Irodalom

Gyermekjogi vonatkozású törvények felsorolása

1. Kivonatok A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYÁRÓL szóló 1949. évi XX. törvényből.
2. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.
3. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény és annak hatályba léptetéséről illetve végrehajtásáról rendelkező szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelet.
4. 1952. évi IV. törvénya házasságról, a családról és a gyámságról, egységes szerkezetben a hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1952. évi 23. törvényerejű rendelettel, valamint a végrehajtásáról szóló 7/1974. (VI. 21.) IM rendelettel és a 4/1987. (VI. 14.) IM rendelettel.
5. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényből.
6. A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény.
7. Kivonatok a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény.
8. 7/2002. (V. 25.) ISM-OM együttes rendelet az ifjúságsegítő szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról.

9. A pályakezdő fiatalok, az ötven év feletti munkanélküliek, valamint a gyermek gondozását, illetve a családtag ápolását követően munkát keresők foglalkoztatásának elősegítéséről, továbbá az ösztöndíjas foglalkoztatásról szóló 2004. évi CXXIII. törvényből.
10. 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről.
11. 2006. évi X. törvény a szövetkezetekről.
12. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény.
13. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény.
14. A közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény.
15. A társadalmi szervezetek gazdálkodó tevékenységéről szóló 114/1992. (VII.23.) Korm. rendelet.
16. A társadalmi szervezetek nyilvántartásának ügyviteli szabályairól szóló 6/1989. (VI. 8.) IM rendelet.
17. Az alapítványok gazdálkodó tevékenységéről szóló 115/1992. (VII.23.) Korm. rendelet.
18. Az alapítványok nyilvántartásának ügyviteli szabályairól szóló 12/1990. (VI. 13.) IM rendelet.
19. Az SZJA meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény.
20. A Nemzeti Civil Alapprogramról szóló 2003. évi L. törvény.
21. A Nemzeti Civil Alapprogramról szóló 2003. évi L. törvény végrehajtásáról rendelkező 160/2003.(X.7.) és az azt módosító 2005-ös Korm. rendelet.
22. A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény. (Az egyéb szervezetekre vonatkozó külön rendelkezések.)
23. A számviteli törvény szerinti egyes egyéb szervezetek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 224/2000. (XII.19.) Korm. rendelet. (A társadalmi szervezetekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezések.)
24. A nonprofit ügyintéző és a nonprofit menedzser szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról szóló 7/1998. (III. 11.) MüM rendelet.
25. A társadalmi szervezetek és alapítványok nyilvántartásáról szóló 2001-es IM rendelet.
26. 1995. évi LXIV. törvény a Gyermek és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti
27. A 2/1999 (IX.24) ISM rendelet, a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram és a Regionális Ifjúsági Irodák működéséről.

